

Sören Kierkegaard

Patrick Gardiner

- reaguje na filosofickou tradici posledních 200 let velice zvláště
- nezajímají ho budování metafyzických systémů, gnoseologické problémy – tím předjímá celou FIL existencialismu, jejímž je předchůdcem a duchovním otcem
- přesto samozřejmě reaguje na předchozí FIL – **Huma, Kanta, Schleiermachera, Fichta** a především **Hegela** – ale typicky neakademickým způsobem
- pozn. bývá řazen (a hl. marxisty z pochopitelných důvodů) mezi antihegeliánskou iracionalistickou reakci, spolu se **Shopenhauerem a Nietzsche**
- zajímá ho především otázka postavení individua – člověka ve světě a jeho vztah k náboženství a víře – právě z tohoto hlediska reaguje především na Hegela, ale také na oficiální učení dánské katolické církve, kterou prudce napadne těsně před smrtí (nervové vyčerpání)

- G.W.F. **Hegel**
- D.F. **Strauss**
- Ludwig **Feuerbach**

Amorálnost doby

- SK souhlasí naprosto s Kantem, že teoreticky nelze zdůvodnit základní principy (křesťanského) náboženství – ovšem nelze je ani vyvrátit – „Musel jsem omezit rozum, abych zachránil místo pro víru.“ – s tím ještě souhlasí
- nesouhlasí ale s postuláty čistého praktického rozumu (Bůh, svoboda [vůle], nesmrtelnost duše), protože tím prý Kant klade do centra pozornosti člověka morálku, místo náboženské víry - to nevyhnutelně → bagatelizaci historických momentů křesťanství (je chápáno jako okrajové, jako mytologické, obrazy pro lid, pravda je intelektuální a skrytá)
- Hegel se podle SK s těmito Kantovými kontroverzemi uspokojivě nevypořádal
- SK považuje tvrzení, že náboženské ideje by měly být interpretovány jako vyjádření obsahů (jakkoli na primitivní a mytologické úrovni myšlení), jejichž **skrytý vnitřní** význam je možné postihnout teprve v rámci komplexního metafyzického systému, za radikální **revizi** původních křesťanských ideálů a vlastně jejich nahrazení zcela odlišným hodnotovým systémem
- toho se právě chopili mladohegelovci (Strauss, Feuerbach) a vedlo to až k popření náboženství jako takového (Feuerbach), názoru, že je projekcí lidské podstaty mimo sebe
- na vině je i Hegel a jeho vágní a abstraktní narážky na projevy absolutního ducha – mladohegelovci za ně dosadili aktivity konkrétních lidských bytostí (viz pak také **Marx**)
- něk. Dánové – **Martensen**, prof. Kierkegaarda – však hluboce Hegelem ovlivnění a nepovažovali jeho systém za ohrožující náb. ortodoxii
- nové ideje prý naopak ukazují cestu, jak uchovat původní obsah daných principů a zároveň je uvést do plného souladu s požadavky racionality na základě zprostředkujících kategorií Hegelova systému
- jak tedy došlo k tak chybné interpretaci Hegela – náboženství ?
- SK : důsledkem ztráty orientace + přesvědčení, že bez pochopení skutečné povahy vlastní existenciální situace není možné řešit ani vztah metafyzického systému a náboženské víry :

- SK říká :

„Obíral jsem se především myšlenkou, že v naší době vzhledem k nesmírnému rozmachu vědění lidé už zapomněli, co znamená **existovat** a co znamená **niternost** ; a že neporozumění mezi spekulativní filosofií a křesťanstvím lze touto skutečností vysvětlit. Rozhodl jsem se tedy navrátit se co nejdál, abych nedospěl k náboženskému způsobu existence příliš záhy, nemluvě o specificky křesťansko-náboženském způsobu existence . . . Jestliže lidé **zapomněli**, co znamená existovat v náboženském slova smyslu, nepochybně také zapomněli, co to znamená existovat jako lidská bytost, a proto je nutné jim to **připomenout**. Nejdůležitější však je vyvarovat se poučování, protože neporozumění by přivedlo takový pokus o vysvětlení k novému neporozumění, jako kdyby existovat znamenalo něco se o něčem dozvědět.“

- lze zapomenout na existenci ? – není to logicky rozporné tvrzení ?
- SK : vyčítá svým současníkům, že se poddali neosobní a anonymní formě existence, z níž pramení ztráta spontaneity citění a jasněho vědomí vlastní identity
- vše bylo nahlíženo v „abstraktních“ pojmech jako teoretic. možnosti, kt. lze akademicky promýšlet a vyhodnocovat, ale v jejichž praktické realizaci se lidé nejsou ochotni angažovat
- pokud někdy vůbec vyjadřovali své vlastní postoje / emoce, pak pouze maskované neprůhledným předivem pseudovědec. výrazů / klišé, načerpaných z knih / novin, nikoli přímo z vlastní niterné zkušenosti
- život. náplní se jim stala místo konání pasivní znalost faktů – shromažďování informací a mechanické memorování nahradilo skutečnou volbu, kt. by byla projevem osobního zaujetí / přesvědčení
- takové zmechanizované postoje utvářely také tehdy typický životní názor, jehož podstatou to, že se k jakémukoli problému přistupovalo na základě předem stanovených a stereotypních reakcí – lidé věděli, jaký verbální projev se od nich očekává, ale slovům, jež užívali, nepřikládali žádný reálný význam

- SK popisuje **absenci samostatného kritického myšlení** takto (kniha *Literární recenze*, oddíl „Současnost“):

Na všechno máme dnes příručky, a zanedlouho bude vzdělání všeobecně spočívat pouze v memorování většího nebo menšího počtu úvah z takových příruček, a lidé budou vynikat podle toho, s jakou pohotovostí dokážou vybírat z paměti jednotlivá fakta, obdobně jako sazeč vyhledává litery.

- dále je tu sklon identifikovat se s abstraktními a všeobecnými pojmy jako eg. „lidstvo“ / „veřejnost“ a zbavovat se tak osobní odpovědnosti za zformování vlastních názorů a jejich projevy = **skrývat se za většinovým stanoviskem** bylo pohodlné a bez rizika – „dnes může mít názor kdokoli, ale lidé se nejprve musí spojit v hojném počtu, aby vůbec nějaký měli.“

- lidé říkali, že jednají z principu, ale přistupovali němu tak, jako kdyby byl nadán čistě vnějškovou / neosobní působností, bez vztahu ke konkrétním volbám a zájmům subjektu

- člověk může „*udělat z 'principu' prakticky cokoli a vyhnout se přitom jakékoli osobní odpovědnosti*“

- „žádný člověk, nikdo dnes nemá odvalu říci já“

- nosí se (tehdy) jakési „břichomluvectví“ – **průměrný člověk** se stal hlásnou troubou veřejného mínění, **profesor** šířil názory teoretic. spekulace, **pastor** zase propagoval zásady náboženské meditace

- všichni tři, každý trochu jinak, se stali obětí vlastních abstrakcí, kterým přisuzovali samostatnou reálnou existenci

- místo aby se poctivě vyrovnali s faktem, že každý člověk nese v konečné instanci **odpovědnost za svůj život**, mravní charakter a názor na svět, utíkali se k odosobněné sféře zvěcnělých idejí a doktrín

- **SK kriticky vstupuje proti všem těmto tendencím své doby** → má to vliv na jeho FIL

- podle něj tyto tendence příznakem „zvláštní iluze doby o vlastní nesmrtelnosti“

- typickými rysy součas. epochy jsou **reflexe bez osobního zaujetí a neangažovaný racionalismus**

- SK ovšem **neodmítá objektivní zkoumání** skutečnosti jako takové – systemat. shromažďování objektiv. poznatků a jejich kolektiv. sdílení jsou postupy naprosto oprávněné v něk. oborech vědec. činnosti (eg. přírodní a historické vědy)

- k pomýleným a iluzivním závěrům však vedou v okamžiku, kdy jsou nepřiměřenou metodou pro daný předmět zkoumání → pak čl. ztrácí ze zřetele vědomí sebe sama jako výlučného individuálně existujícího subjektu a spokojí se s tím, že zaujímá stanovisko nezúčastněného pozorování

- z tohoto úhlu pak vidí všechny věci pouze prizmatem vágních generalizací a neživotných univerzálií kolektivn. myšlení

- otázky, které svou povahou legitimně patří do sféry osobní zkušenosti a individuální angažovanosti jsou **transponovány** do zvnějšněného dvourozměrného rámce „**zástupných idejí**“

- lidská aktivita je subsumována do všeobecných pojmů, kt. ji zbavují vnitřní hodnoty a jakéhokoli významu pro subjekt konkrétního jedince : SK přirovnával tento společen. jev k situaci čl., kt. má v plánu cestovat po Dánsku a vezme si mapu Evropy v malém měřítku – na mapě vidí, kde je situováno Dánsko ve vztahu k jiným částem světa, ale nezíská ani jednu informaci relevantní pro jeho cíle

- takový étos ovlivňuje **morálku i nábožens. postoje**

- na úrovni běžného každodenního prožívání a jednání byla náboženská víra pěstována čistě formálně / abstraktně, bez nejmenšího vztahu ke konkrétním kontextům praktické volby, kt. jí dávají smysl a obsah

- filosofové a teologové převáděli principy víry do jazyka teoretické spekulace a pojímali je jako koreláty objektivně daných norem pravdy, absolutně odtržených od subjektivních zájmů a stanovisek jedinečných lids. bytostí

- **jak by mohl být odcizený vztah ke křesťanské víře korigován ?**

- postupem **logické argumentace** – SK : ne, metoda by se minula účinkem – účinná jen proti zpochybnění čistě teoretického stanoviska / teze – zde se však jedná o něco závažnější – o celkový způsob pohledu na věci, kt. se promítal do veškerých postojů člověka, a tento pohled byl určován přístupem k životu (kt. nejde změnit pouhou intelektuál. argum.)

- lidem třeba hlavně ozřejmit alespoň „co znamená pro tebe, pro mě a pro něj, pro každého individuálně skutečnost, že jsme lidskými bytostmi“, přivést je apelováním na jejich vnitřní zkušenost k tomu, aby si přiznali myšlenkové pochody, v jejichž důsledku přijali určitý životní styl a omezení s ním související

- takto prohloubené sebepoznání a kritické sebepojetí nebylo možno docílit nekonkrétními direktivami / vštěpováním mravoučných pouček : bylo nutné zapojit vlastní obrazotvornost, vcítit se do světa představ těchto lidí, prostředky empatie se přiblížit podstatě jejich emocionálního založení, pochopit jaké důsledky má toto založení v rovině praktického jednání a zároveň jim demonstrovat, v čem se jejich názory liší od jiných alternativ, pro kt. se rozhodnou

- SK se pro tuto metodu inspiroval u **Sókrata - metoda „nepřímého sdělení“**

- čtenáři by díky ní měli lépe porozumět vlastní situaci a motivaci, aniž by je přitom zatěžoval didaktičností příznačnou pro „objektivní“ způsoby pojednání

- SK nechtěl přidávat k úhrnu jejich dosavadních pozitivních poznatků další poučky a maximy ve stylu středoškolského / vysokoškolského pedagoga

- nepokoušel se ani „někomu vnucovat konkrétní názor, přesvědčení, článek víry“ autokratickými metodami z pozic jakési privilegované autority

- **jeho strategie** – nezdůrazňovat svou autoritu, dovést člověka, na kt. působil, nenásilně do situace, v níž by měl možnost na základě vlastní niterné úvahy nejprve udělat krok zpět a pak teprve učinit zásadní rozhodnutí, zda zůstane tam, kde se nalézá nyní, anebo zvolí radikální změnu

- za každou cenu třeba **respektovat** individuální svobodu a autonomii těchto lidí, neboť v konečné instanci se musejí rozhodnout oni sami, co mají dělat, jaký směr zvolit ve chvíli, kdy se jim podaří do hloubky a nezastřeně pochopit důsledky protipólných život. postojů

- **zákl. předpoklad takové volby** – porozumění povaze a omezením vlastního pohledu na svět
- Sk výslovně : lidé, kt. žijí v zajetí pevně zakořeněných světonázorových představ, mají velmi vyvinutý sklon nalhávat si, že neexistují žádné jiné alternativy, a ať se setkají s jakoukoli otázkou, mají tendenci interpretovat ji v intencích světonázoru, jehož se tvrdošijně drží
- SK : v počátečním údobí literární tvorby, v němž vznikala tzv. „estetická díla“, byl veden právě zřetelem k výše zmíněným sókratovsky inspirovaným snahám (Gardiner – třeba brát s rezervou)
- posmrtná kniha Stanovisko k mé spisovatelské činnosti (1859) : vysvětluje, jaké cíle si kladl při psaní svých děl – prý jako by jeho záměry byly vždy výhradně náboženské
- chtěl hlavně zbavit své bližní iluze, že jsou pravými křesťany, a jejich sebeklam – alespoň tehdy – přičítal zejména faktu, že se ztotožňují s přístupem, kt. označil termínem „**estetický životní postoj**“
- podle jeho slov „iluzi není nikdy možné zničit přímo, a radikálně ji lze odstranit pouze nepřímo“
- Gardiner : nejasné, jestli to není stylizace ex post – utvořil si o sobě představu, že je povolán uskutečňovat zde na zemi utajované poslání jako „agent ve vyšších službách“ – možný vliv na stylizaci původ. záměrů

Způsoby existence

- všechna ranná SK's „estetická“ díla Bud' – anebo
Opakování
Strach (bázeň) a chvění
Stadia na cestě životem
- všechna příkladem „nepřímé“ metody
- prezentuje zde protikladné názory a životní styly, imaginativní / „poetickou“ formou – pohledem zevnitř má být ilustrováno, jaké to vlastně je, představovat si život z perspektivy daného životního náhledu
- čtenář má příležitost zprostředkovaně se podílet na kontrastujících způsobech vidění skutečnosti, do značné míry obdobně jako kdyby nahlížel do myslí **postav románu / dramatu**
- analogie případná : SK nikdy neoslovuje čtenáře přímo sám za sebe jako autor, ale obrací se k němu skryt za růz. pseudonymy, maskami a „převleky“ – chce se asi částečně distancovat (i když někdy ne vynalézavě) od postojů vyjadř. pseudonymním autorským subjektem / fiktivními charaktery, kt. vytvořil
- tato metoda má **dva** účely
 - v rovině osobní zkušenosti vypovídala o typic. rysech a struktuře různorod. život. názorů
 - zároveň ponechala na úsudku čtenáře, aby ze sdělovaných stanovisek vyvodil závěry pro vlastní praxi
- odlišné názory měly hovořit „samy za sebe“ a žádná autorita nezasahovala zvnějšku a nepokoušela se je rozsoudit či rozhodovat, kt. je smysluplnější
- SK rozlišuje **tři základní způsoby** (/ úrovně) **existence** :

ESTETICKÝ
ETICKÝ
NÁBOŽENSKÝ
- kontrast mezi ES – ET nejvíce ukázán ve spise Bud' – anebo
- distinkce mezi ET – NÁB zase v knize Strach a chvění
- „nepřímá“ metoda v obecném rozdělení ovšem do jisté míry „autobiografická“ co do obsahu pojmů (Gardiner)
- jde o celou škálu rozličných stanovisek – je to projev SK's hodnocení soudobých kulturních tendencí, ale odráží také komplikovaná paradigma jeho minulosti a vývoje ; určitou látku čerpal přímo ze svých deníků
- také ozvuky osobních problémů a dilemat, ambivalentní vztah k otci, bolestné doznívání zrušeného zasnoubení s Reginou Olsenovou (chtěl, aby Regina četla a porozuměla – to je ale hňup)
- jisté pasáže proto rafinovaně působí stavbou – je na to růz. názor – obdivovatelé obdivují, kritikové kritizují

1. Estetický a etický způsob existence

- když čtenáři poprvé četli Bud' – anebo poprvé, fascinováni i zmateni zároveň
- forma esejů a dopisů připravených k vydání fiktivním editorem, autorství esejů připisováno postavě **A** – estet.stanovisko – autorství dopisů – údajně starší člověk pod symbolem **B** (etický život. postoj) – prý je to soudce
- B adresuje své dopisy A
- eseje mají na první pohled ohromit, stylově různorodé, témata různá a často jen volně spojená
- izolované aforismy, osobní postřehy, ale i analýza tragedie (Antigona), vztah opera a erotično (Don Giovanni –Mozart) až ke Goethově zpracování faustovské legendy
- knihu uzavírá zdlouhavé líčení historie detailně naplánovaného a intelektuálně vyspekulovaného svedení v podobě deníkových záznamů a erotické motivy zřejmě (SK trpce konstat.) → úspěch u čtenářů
- tato část knihy má rozptýlený charakter, nikam ustáleně nesměruje → má značit rozpornost životního náhledu A
- ostře kontrastuje s narativní formou charakt. pro text ve druhé části knihy
- II.část knihy – dvě zdlouhavé „epistoly“, jejichž autorem je B – střídavý, rozvášný tón prózy – protiklad výbušné a poněkud sebestředné stylistické „brilantnosti“ adresáta

- díky poznámkám Soudce (B) hodnotícím situaci A, se dovídáme význam SK's výrazů „estetický“ a „etický“ (hl. v detail. pojednání o smyslu sňatku – téma prvního dopisu)
- SK vyjadřuje význam obou dichotomických pojmů však hl. v druhém sdělení postavy B, proslulé „Rovnováze mezi estetickým a etickým při utváření osobnosti“
- něk. kritici tutu opozici vysvětlovali páry *hédonismus* – *konvenční morálka*
smyslové pohnůtky – *imperativní nároky racionality*

- Gardiner – SK's text je však mnohohrstevnější
- B sice v úvodu svého dopisu říká, že hlav. zájmem a předmětem estetického způsobu existence je užívání života
- ale **přesněji** to SK charakterizuje takto – **ES**. může mít různ. vnějškové podoby, manifestuje se na různ. úrovních kultivovanosti a sebereflexe a míří mnohem dále než jen k vyhledávání požitků pro požitky samy
- SK's pojetí „estétství“ mnohem připomíná spíše názory typic. pro romantické hnutí 19.stol. > poněkud světsky orientovaný hédonismus spjatý s většinou FIL. literatury 18.stol
- **ET** – „etický“ – SK chce akcentovat význam jasně vymezených povinností a odpovědnosti – SK's „etično“ ale ≠ jen redukce na dodržování společensky sankcionovaných pravidel / kantovský respekt ke kritériím čistého praktického rozumu
- navíc SK se samozřejmě jistě didaktičnosti občas nevyhnul, viz také, že B (ET) promlouvá vždy jako druhý (na závěr !)
- stále zřejmější, že B prohlédl pohnůtky A jakožto opravdový soudce nebo „lékař“ – něk. považuje duševní stavy ES jedinců za patologické

ES jedinec

1. (podle soudce B) **estét** není reálně schopen udržet si kontrolu nad sebou samým ani nad vlastní situací
 - jeho obvyklou formou bytí je *ins Blaue hinein* – má tendenci žít „pro bezprostřední okamžik“, pro vše, co mu přinese pomíjivá chvíle, ať už jde o zábavu, vzrušení nebo o uspokojení jeho zájmů
 - postrádá jakékoli vazby k něčemu trvalému / pevně danému, je rozptýlený ve smyslové „aktuálnosti“, v jednu chvíli je schopen zachovat se určitým způsobem a v jiném okamžiku zcela opačně → jeho život nemá žádnou „kontinuitu“, postrádá stabilitu / konkrétní střed, mění směr podle nálady / okolností, je „jako dopis čarodějky, kt. podává pokaždé jiný význam, podle toho, jak jej obrátíme.“
 - je ale zjednodušení představa, že estét jedná vždy a nutně pouze na základě okamžitých podnětů, naopak, - může být schopen reflexe a intelektuál. kalkulace, např. svědce, jehož deník začleněn mezi eseje A
 - pokud si vůbec někdy vytkne dlouhodobé cíle nebo se rozhodne řídit se určitými mravními maximy, činí tak výlučně z „experimentálních důvodů“ : je ochoten udržet zvolený směr pouze tak dlouho, dokud je pro něj nová idea přitažlivá, a vzdá se jí, jakmile ho začne unavovat nebo nudit či v případě, že se mu naskytne něj. lákavější perspektiva → je vždy otevřený jakékoli možnosti ; „gymnastiku experimentu“, kt. provozuje v praktické sféře, lze chápat de facto jako **analogii sofistiky** v teoretické rovině
 - v zásadě je pro ES vždy příznačné, že život je neustále nahlížen jako sled možností, kt. lze zvažovat / vyzkoušet, a není chápán jako prostor pro realizaci záměrů / prosazování ideálů
- podle Soudce B jsou tyto aspekty pro ES zhoubné a ES je díky nim neudržitelný
- B : „estét očekává, že všechno přijde zvnějšku“ ; ke světu zaujímá v zásadě pasivní postoj, v tom smyslu, že uspokojení jeho přání a tužeb závisí na okolnostech, jejichž přítomnost / uskutečnění nemůže ovlivnit vlastní vůlí
- závislost na nahodilém, akcidentálním, na tom, co přinese vývoj událostí, může mít různ. formu – někdy charakter lpění na „vnějších faktorech“ (eg majetek, moc . . .) / dokonce závislost na citu druhého člověka, na němž nám hodně záleží – ale ve hře bývají i hodnoty bytostně se týkající přímo tohoto konkrétního esteticky zaměřeného jedince, jaké představuje třeba zdraví / fyzická krása
- podstatné : ve všech výše uved. případech – člověk je odkázán na milost a nemilost nahodilým okolnostem, „událostem, kt. se mohou a nemusí přihodit“
- jeho životní způsob je vázán k věcem nutně nejistým / podléhajícím zkáze a žádné uplatňování vůle z jeho strany není zárukou, že se mu podaří je získat / že bude moci zajistit jejich trvalost / své nepomíjející uspokojení z nich, když jich dosáhne
- pokud věci, o něž usiloval, jakkoli nesplní jeho očekávání – to věc náhody – může mít dojem, že se mu vytratil smysl existence ; a bude mít pocit, nejméně dočasně, že přišel o cosi, co dávalo životu cenu
- SK : při takovém náhledu je Já „dativem jako 'mi' u dítěte . . . ; jeho pojmy jsou : štěstí, neštěstí, osud“
- pro životní styl estéta typické, že neusiluje o podřízení vlastního života vnitřně koherentnímu paradigmatu a nesnaží se čerpat jeho zdroj z nějaké sjednocující představy o sobě samém a z perspektivy, jak by měl sebe sama utvářet, ale nechá na sebe volně působit běh událostí, kt. určuje jeho jednání
- pokud tento čl. vlastní úvahou dojde k poznání skuteč. stavu věcí, snadno v něm může vzniknout pronikavý pocit zoufalství ; svůj život jako celek, nejen jeho jednotlivé aspekty, najednou vnímá jako strukturu, kt. spočívá na nejistých základech, a → zjišťuje, že je zbavený významu → **další velmi důležitý rys ES názoru** – Soudce : →

2. B : uvědomění pravé povahy vlastní situace je možné jednoduše potlačit / ignorovat / se v každém případě elegantně vyhnout jeho faktickým důsledkům, - **sebeklam**
- zoufalství estéta by muselo být nevyhnutelné, kdyby akceptoval fakt, že „vyšší“ forma existence je nárokem absolutní platnosti, ale právě tento zásadní krok směrem k přijetí ET principů není ochoten učinit
 - es. je příliš nerozlučně spjat se svým životním stylem a stereotypy myšlení → není schopen se z těchto omezujících mechanismů vymanit, raději se pokouší různ. úskoky pravdu zastírat a nedovolí, aby vstoupila do jeho života
 - k takovému sebeobelhávání dochází eg. když se člověk snaží vyrovnat se s vnitřními pocity nespokojenosti / je před sebou i druhými zamaskovat vlastními aktivitami různ. druhu : forma „démonického jednání“ jako v eg. Fausta ; ale stejně tak dobře je to i v činnosti „spořádaného“ obchodníka, kt. jde houževnatě za svými cíli
 - **mnohem zhoubnější podoby sebeklamu** : SK : „dialektická souhra poznání a vůle“ – pokud se oba momenty v myšlení a jednání člověka překrývají, je těžké rozpoznat, zda se vědomě snaží odvést vlastní pozornost od krizové situace, již si uvědomuje (jakkoli mlhavě) , nebo zda si podmínky své existence takto pro sebe interpretoval, aby se klamně utvrdil v tom, že možnost zásadní volby a změny je předem vyloučena – tato varianta má ještě možné modifikace –
 - čl. kt. skuteční zvláštní posun v hodnotovém systému ES postojů, může totiž spatřovat „smysl vlastního života“ v utrpení, ne v životních radostech, a nacházet zvrácené uspokojení ve vědomí, že toto je alespoň jistota, již mu nikdo nikdy nevezme
 - nahlíží svou krizi jako stav, ke kt. je předurčen, jako osudové prokletí ; čím je a co cítí, v jaké situaci se nalézá – to vše neúprosně vyplývá z povahy věci
 - neštěstí připisuje něj. pevně danému a nezměnitelnému rysu vlastní povahy / prostředí, v němž žije : eg. je nadán „sklonem k melancholii“ / se utvrzuje v přesvědčení, že se k němu zachovali zle jiní lidé / sám sebe charakterizuje přepjatými přívlastky, kt. vymezují jeho místo a osudovou roli ve světě : eg. „člověk pronásledovaný neštěstím“ , „tragický hrdina“
 - další sebeklam únikem do všeobecné roviny = identifikace s romant. postojem světobolu (Weltschmerz) – projevu se tónem deziluze a pesimismu, praktická volba a její otázky nemají žádný definitivní význam, ať čl. udělá, co chce, stejně nakonec bude litovat
 - ve všech těchto představách čl. nalézá **klamný** „klid“, dokonce může na to, co považuje za svůj úděl, být ve skrytu duše pyšný
 - na „přímočarém **fatalismu** je vždy cosi svůdného“ ; přijetím fatalist. / determinist. východisek se člověk zbavuje odpovědnosti za svou situaci a vyvazuje se rovněž z povinnosti cokoli udělat, aby ji změnil
 - SK : nikdy nejde o nic víc než o zakrývání faktu, kt. si člověk odmítá přiznat, že totiž miní setrvat ve stavu, z nějž by byl ve skutečnosti schopen se vymanit, pokud by se pro to rozhodl
 - SK's analýza ES je ještě jemnější, toto jsou jen něk. hl. témata
 - SK užívá své základní kategorie velmi **pružně** → metoda umožňující upozornit na spojitosti mezi zdánlivě nesouvisejícími jevy (někdy však jeho významy příliš všeobecné → ohrožení ustáleného významu)

Některé problémy SK's koncepce ES

- „Rovnováha“ - někdy se zdá, že za ES by s trochou vynalézavosti šlo považovat cokoli
- není jasné, zda SK mluví o ES obecně (o každém) nebo o něk. konkrét. jevech své doby a kultury
- samozřejmě že komentuje svou dobu /FIL atd./, i další knihy (místa) dokazují, kdy má na mysli svou současnost
- v oddílu knihy Literární recenze – oddíl „Současnost“ – výhrady proti tendencím příznačným pro společen. étos jeho doby :
 - pohlčení „vnějškovostí“, objektivním, vnějším světem
 - absence jasného vědomí individuální identity a odpovědnosti
 - pohodlné pasivní přijímání deterministických mýtů místo odpovědné praktic. angažovanosti
 - všeobecně rozšířený kult netečnosti a indifer. postoju pokrytecky vydávajících sebe sama za kultivovanou objektivitu

Bud' – anebo - Kritika Hegela ?

- je to spojeno s analýzou toho, proč **Hegelova metafyzika** ve své době tak vlivná a přitažlivá
- Gardiner – není správné ale příliš ztotožňovat SK's názory na Hegela z doby spisu Bud' – anebo s jeho pozdějším odmítavým vztahem k Hegelovu FIL systému jako takovému
- název napovídám že **SK odmítá H's tezi**, že odlišné formy vědomí následují v dějinách poslopně v dialekticky nevyhnutelném sledu a vzájemně protikladná stanoviska jsou postupně smířena v kvalitativně vyšších stadiích v průběhu progresivního vývoje univerzálního vědomí či ducha
- **SK** : přechod od jedné úrovně existence k jiné podléhá zcela jiným faktorům – lze jej dosáhnout pouze svobodnou, ničím neomeзованou a výlučně osobní volbou mezi alternativami ; přičemž tyto alts je třeba chápat jako v konečné instanci neslučitelné a jako takové je není možné uvést do souladu nebo smířit prostřednictvím něj. teoreticky postulovaného sjednocujícího principu

- přesto – v SK's Rovnováze způsob, jak zobrazeno **ET** životní zaměření, prozrazuje **něk. styčné body** s H's FIL

1. přechod od ES k ET je pojat jako progresivní pohyb duchovní povahy – v ES vědomí se objevují krize, kt. přinejmenším „volají“ po přijetí nové životní formy, přestože sám nositel tohoto vědomí je takto nehodlá řešit
- B : „v životě čl. přichází okamžik, kdy jeho bezprostřednost jakoby dozraje a duch se dožaduje vyšší formy, v níž sám sebe pojme jako ducha (PG – prý tato pasáž má hegelovský podtón)
2. – „ET **není negací** ES“, spíše iniciuje jeho „**transformaci**“ – to zase příliš nedpovídá SK's skeptickému vidění možnosti smíření rozporů
3. **nejzřetelnější** hegel. východiska však v Soudcově (B) pojetí vztahu mezi individuálním a univerzálním v ET

ET jedinec

- analýza ET postojů se v zásadě bezvýhradně soustřeďuje na jedince jako individuální existenci
- osobnost čl. je sama o sobě „absolutně“, „vlastním cílem a smyslem“
- při popisu konstituování a vývoje ET charakteru B považuje za základní kategorii „volbu vlastního já“, která na 2.str. úzce souvisí s pojmy sebepoznání, sebepřijetí a seberealizace
- **ET subjekt** = jedinec pojímající sebe sama jako „cíl“, jako „projekt“
- pozornost etika se upíná (x es.) k jeho vlastnímu charakteru, k podstatné realitě, jež mu přísluší jako lids. bytosti s konkrétními vlohami, sklony a vášněmi
- svou povahu nahlíží jako cosi, co může trvale ovlivňovat, usměrňovat a zdokonalovat
- lze v jis. smyslu říci : vědomě a záměrně přejímá odpovědnost za sebe sama, - etik (x es.) nepovažuje své osobní rysy a dispozice za nezměnitelný fakt spočívající v povaze věcí, jemuž se musí bez odporu podvolit, ale chápe je naopak jako výzvu k aktivnímu postoji – jeho sebepoznání není „pouhou kontemplací“, ale „sebereflexí, kt. je sama o sobě činem“
- takovou introspekci a kritickým zkoumáním vlastního nitra člověk poznává nejen to, čím je empiricky, ale i, čím se chce skutečně stát
- Soudce zde hovoří o „ideálním já“, jež je „obrazem podoby, do níž chce etický subjekt sám sebe formovat“
- = život a jednání et. třeba chápat jako fenomény, inspirované a orientované na základě jasné koncepce sebe sama, pevně zakotvené v realistickém posouzení vlastních možností, imunní vůči proměnlivosti nahodilých a osudových momentů
- et. není hříčkou událostí, kt. jej potkají, protože se nevydal všanc vrtošivé moci vnějších okolností a nevypočitatelných, nepředvídatelných eventualit
- vzhledem ke svému ET stanovisku není také měřítkem úspěchu / neúspěchu vlastního konání to, zda jsou jeho projekty reálně završeny v tomto světě
- za nejdůležitější považováno úplné ztotožnění subjektu s danými projekty ; váhu má osobní přístup k realizaci záměrů, zaujetí a opravdovost při jejich uskutečňování, ne praktické, hmatatelné výsledky aktivit jedince
- ve všech těchto paralelách upomínky na klasic. teorie sebeurčení, formulované již v učení **řec. stoiků** i dříve
- důležité společné rysy ale i s idejemi **Kanta**
 - důraz na svobodu a nezávislost morálního vědomí – názor, že jednání čl. podléhá mravním nárokům plynoucím z jeho povahy autonomní, sebedeterminující bytosti
 - klíčový je K's předpoklad, že posouzení morál. hodnoty musí vycházet výhradně z konkrét. pohnutek subjektu, relevantní jsou právě motivy určující jednání člověka a ne úspěšnost při dosažení stanovených cílů
- to přímo vyjádřeno v SK's **pojetí kritérií mravnosti**
- ale **SK's** interpretace – aspoň ta zatím ukázána – může vypadat neuspokojivá – vykládá povahu ET života způsobem nepřihlížejícím k jeho obsahu
- možná **námítka** totiž : čl., kt. přijal takový život. styl, musí také uznávat určité normy a hodnoty, jež považuje za platné pro druhé i pro sebe a na nichž se lidé oprávněně všeobecně shodnou a akceptují je
- na tomto stanovisku postava B zjevně důrazně trvá – Soudce velmi silně popírá, že by „vyšší forma“ (tj. ET názor) byla čím-si, co má každý čl. právo interpretovat podle vlastního soukromého vkusu a citění : takový náhled, v němž se projevují své-
rázné sklony k „morálnímu experimentování“ (to je ale příznačné pro ES !!!)
- základ. kategorie ET – „dobro a zlo“, „povinnost“ – zachází se s nimi, jako by měly nutně význam shodný pro všechny, kt. je užívají ; → jestliže výše uvedený předpoklad platí, můžeme oprávněně tvrdit, že et. „svým životem vyjadřuje univerzální hodnoty“ → pokud tomu tak ovšem je, jak lze takový postulát uvést do souladu s teorií, kt. staví jednoznačně do centra svého uvažování subjekt ? – logicky z ní totiž plyne, že hodnoty et.'s mají svůj zdroj pouze v něm samém : pokud ale na 2.str. akceptuje skutečnost, že existuje kodex společensky sankcionovaných povinností, kt. jsou pro něj závazné, není pak nucen vzdát se své fundamentální nezávislosti a nedostává se znovu do vztahu podřízenosti vůči hodnotám vnějšího světa, do závislosti na objektivních principech ?
- možné **řešení** : **Kantova** vlastní teorie prakt. rozumu – všichni lidé jsou racionál. bytosti – zásada / hodnota musí splňovat kategor. imperativ, ale zároveň je vlastní mrav. subjektu jako racionál. bytosti –: podřízenost je společná, není to vlastně podřízenost ve formě závislosti na vnějšku, protože je funována zevnitř subjektu
- ale **SK** (a Soudce) spíše se kloní k hegelovskému přístupu k problému :

Hegel kritizoval K's ustavená hodnotící měřítká morálky pro jejich přílišnou abstraktnost, kt. nedává možnost jednoznačné orientace, a taky proto, že dle jeho názoru ospravedlňují jakoukoli zásadu, i tu nejamorálnější, pokud jinak nevzniká žádný rozpor z hlediska obecné platnosti těchto principů. **Hegel** Kantovi oponuje tvrzením, že mravní imperativy „mají své kořeny v půdě společenského života“ . = obsah i autorita morál. požadavků by měly být odvozovány z praxe a institucí zakotvených v reálně existujících společenských formách – Heg. : tato praxe a instituce představují „čitelný“ rámec, s jehož logickým smyslem je eticky založený subjekt schopen se ztotožnit a v jehož intencích má možnost realizovat vlastní potenciality jako svobodná bytost jednající se zřetelem k určitým cílům. Nemusi zde docházet ke konfliktu mezi individuálními aspiracemi a nároky danými společenskou rolí jedince ; individuální subjekt se vyrovnává jako integrální součást společnosti, do níž náleží, s povinnostmi a odpovědností, jež mu ukládá příslušný společensky sankcionovaný etický kodex, a nevnímá je jako omezení jemu cizí, ale je chápe jako objektivní výraz hodnot a zájmů, kt. vnitřně přijal za vlastní. Hegel tak dokázal harmonizovat nároky individuálního svědomí /kt. Kant oprávněně zdůrazňoval) s mravními požadavky vyplývajícími ze společensky pojeté koncepce morálního života.

- Heg's teorie ovšem vychází z určitých kontroverz. premis, kt. předpokládají racionálně organizovanou strukturu tzv. organické obce – ty představy souvisejí s H's FIL dějin ;
- mnoha poznámek Soudce (B) lze jasně usoudit, že etično v jeho podání odpovídá hegelovské koncepci mravnosti (Sittlichkeit)
- B eg říká :
- vnitřní já, jež by měl et. subjekt rozvíjet, nesmí být nazíráno tak, jako kdyby existovalo „izolovaně“ samo o sobě, jak hlásají něk. „mystické“ teorie
- jedinec vstupuje do „vztahu reciprocity“ se společen. prostředím a životními podmínkami a realizovat chce „**sociální, občanské já**“, nikoli abstraktum, „kt. lze situovat kamkoli a → nikam“
- B oceňuje význam zkušeností, jakými eg. sňatek, výkon povolání, veřejně prospěšné činnosti, plnění obč. povinností a přijetí funkcí ve veřejné správě
- et. nemusí tyto závazky pociťovat jako z vnějšku vnesené restriktce, „nesourodé s vnitřními hodnotami jeho osobnosti“ a omezující jeho svobodu
- na rozdíl od es. – „akcidentálního čl.“ – pro něhož „nahodilě hraje neobyčejně důležitou roli“ – je et. schopen přijmout za své nároky, kt. jsou na něj kladeny jako na bytost participující na životě společnosti, a přijaté univerzál. hodnoty navíc dále formují jeho charakter
- v tomto smyslu obecné = kvalita umístěná „vně individua“ , jedinec je s univerzál. hodnotami zajedno, protože jim dává konkrétní výraz v plnění těch povinností, s nimiž se ztotožnil
- v tom tkví „tajemství svědomí“ – individuální život je „zároveň životem podílejícím se na obecnou, pokud ne bezprostředně jako takový, tedy alespoň ve své možnosti
- tak prý se zřejmě podařilo překlenout propast mezi individuálním a univerzálním světem, kt. na první pohled ohrožovala ucelenost a koherentnost etic. názoru
- je ET. stanovisko jedinou možnou odpovědí na ES ?
- Soudce sám má určité pochyby : v určitých pasážích *Rovnováhy* i v později vydaném spise *Stadia na cestě životem* , kde se příznačně opět objeví na scéně, jsme svědky napětí pod povrchem jeho jinak sebevědomých projevů
- v knize v něk. momentech totiž Soudce vyzdvihuje subjektivní aspekty, niterné obsahy subjektivně prožívaného bytí člověka důsledně oddaného morál. stanovisku
- v této souvislosti B **neakcentuje prioritu všeobecných / obecně sdílených norem**, ale upozorňuje spíše na způsob, kterým subjekt přistupuje k vlastním aktivitám, klade důraz na hloubku jeho přesvědčení a pravdivos ve vztahu k sobě samému → od požadavku niterného zaujetí nedaleko k představě, že každý člověk si musí nakonec sám za sebe najít svou cestu na základě vlastního úsudku a jedinečné individuality a tím se pro něj – ač paradoxní – otevírá možnost vzdát se nakonec mezím ET názoru jako takového
- v závěreč. pasážích B's úvah v *Bud' – anebo* a *Stadia na cestě životem* se shodně objevují **zneklidňující pochybnosti o soběstačnosti ET názoru** a jeho zákl. kategoriích jako metody celistvého pohledu na svět : v obou případech a zejména v případě druhém Soudce připouští, že něk. „výjimeční“ jedinci, kt. se pokoušejí v životě naplňovat univerzální et.hodnoty, se mohou setkat s extrémními obtížemi
- → **problémy** zde však opatrně naznačeny, obezřetně formulovány, SK má zjevnou neochotu dojít k nějakému pozitivnímu řešení
- v knize *Strach a chvění* je skepse naopak vyjádřena zcela otevřeně a výmluvně a v kontextu, kt. explicitně staví do kontrastu **etické** postuláty s postuláty **náboženskými**
- hranici, k níž se SK zdráhavě a nepřímě blíží v „Rovnováze“ , ve spise *Strach a chvění* překročil

2. Suspendování ET hodnot – spis *Strach (Bázeň) a chvění*

- *Strach* . . . je napsán pod pseudonymem Johannes de Silentio → SK se zřídka jakýchkoli aspirací na status filosofa, alespoň hegelovsky chápaného

- nechce se ani prezentovat jako zapálený křesťan promlouvající z pozic křesťan. víry
- přesto se *Strach* týká otázek s FIL a nábožen. významem
- sám sebe definuje v mezích ET
- ale uvědomuje si naléhavě evidentní limitovanost ET postoje
- hl. znepokojen tím, že jako nástroj porozumění fenoménu víry je nedostatečný (ten postoj)
- tyto pochybnosti lze vyložit jako **zásadní odklon** od kantovských a hegelovských postojů k náboženství
- **Kant** i **Hegel** se snaží (i když jinak) přizpůsobit / podřídít doménu nábožen. víry jiným kategoriím myšlení
- Kant operuje s postuláty nábožen. víry jako s výroky praktické / morální racionality
- Hegel k nim přistupuje jako k pojmům, kt. v obrazné / imaginativní rovině vědomí anticipují ideje, jež byly později racionálně uchopeny v rámci jeho vlastní komplexní FIL. teorie
- **víra** je zde naopak SK vykládána tak, jako kdyby měla zcela autonomní postavení : vymyká se působnosti ET myšlení a nelze ji vysvětlovat obecnými / racionalistickými pojmy
- nemá se ale na ni pohlížet s despektem jako na primitivní jev, *na dětskou nemoc, z níž se člověk touží co nejdříve zotavit*
- naopak : v závěru knihy se konstatuje, že **víra** představuje „nejvyšší lidskou vášeň“
- SK v celém textu dává jasně najevo : pouze jedinec, kt. má vyvinuté morální citění a je mravně zralý, má příslušné předpoklady pro to, aby byl schopen uvědomit si závratný rozsah tajemných a náročných požadavků, kt. nábož. víra klade na věřícího
- SK usiloval, aby sugestivně zde osvětloval znepokojivou povahu těchto nároků
- uvádí konkrét. příklady, jejich podstat. aspekty, věřil, že ožřejmí tím autentický význam pojmu VÍRA, k němuž se většina jeho současníků sice verbálně hlásila, ale jehož skutečný obsah buď zastírá chláholivými výklady kněží / jinak zamlžován racionalizacemi filosofů
- SK otevřeně poukazuje na **důsledky** plynoucí z požadavků nábož. víry pro praktický život křesťana
- důrazně vysvětluje, že se tyto implikace mohou jevit jako šokující nebo mohou dokonce působit pohoršlivě, pokud jsou nahlíženy výlučně z ET perspektivy
- **podobnost**, na němž SK ilustruje **paradoxnost nároků křesťanské víry** – Abraham má příkázáno od Boha, aby mu obětoval svého syna Izáka → Abe uposlechen, a teprve, když je ruka s nožem nad hlavou syna, Bůh jej zadrží a žádá místo Izáka za obět berana – má to být **zkouška víry** a Abrahám vítězně obstál
- **SK's výklad** - cenné pro své realisticky neúprosné zobrazení povahy volby, před níž Abraham postaven – příkazu Boha mohl vyhovět jedině činem, kt. byl nejen v rozporu s jeho přirozenými city milujícího otce, ale popíral rovněž hluboce zakotvený **mravní** princip zapovídající člověku zabít nevinného bližního
- tento čin je prostě **mravně obłudný**, už kvůli tomu, že obětí má být vlastní syn
- Bůh tedy žádal z ET stanoviska ohavný čin
- přesto – říká SK – Abraham neustále veleben, z kazatelny i mimo ni, za svou mravní dokonalost, prokázanou svým odhodláním splnit ohavný úkol, kt. mu byl uložen
- otázka pak, zda si kněží, kt. velebí tento čin, skutečně uvědomují, o čem mluví – jak by asi pastor udeřil na něk. ze svých oveček, v případě, že by se vážně zabývala myšlenkou následovat Abrahamova příkladu :
- Pokud by se o tomto úmyslu kněz dozvěděl, vyhledal by pravděpodobně onoho farníka a se vši autoritou svého kněžského úřadu by se na něj obořil : „Ty ohavný člověče, ty vyvrheli společnosti, jaký ďábel tě to posedl, že se chystáš zavraždit svého syna ? “*
- kněz by zatracoval čin, kt. předtím v kázání velebil
- z ET hlediska je odpověď jednoznačná – „pojmenováním Abrahamova jednání v et. rovině je jeho úmysl zabít Izáka“
- tuto skutečnost musí vzít v úvahu v nezastřené podobě a bez příkras každý, kdo chce seriózně posoudit Abrahamův čin a jeho mravní význam
- **SK** (Johannes de Silentio) netvrdí, že je schopen porozumět Abrahamovi jako takovému, v tom smyslu, že by dokázal nahlídnout přímo do obsahů jeho života a myšlení
- **věří však**, že je v jeho moci přesvědčivě prokázat, proč lze opodstatněně hodnotit abrahamovo jednání jako postoj autentické nábožen. víry a zároveň na jeho příkladu znázornit (jen implicitně) **reálnou povahu vztahu mezi ET a nábožen. kritérii** – vztahu, kt. v duchovní atmosféře jeho doby soustavně dezinterpretován
- Abrahamovu situaci lze prý srovnat s krizí, již musí řešit **morální / „tragický“ hrdina** – i po něm se žádá, aby učinil něc, co je v hlubokém rozporu s jeho přesvědčením, ať už z důvodu přirozeného citění nebo proto, že by takovým skutkem přestoupil mravní zákony nebo případně z obou těchto pohnůtek
- ale volba hrdiny je (x Abrah) jednoznačně motivována eticky : SK uvádí za eg. **Agamemnónovo** rozhodnutí obětovat dceru Ifigenii pro blaho státu – mykén. vládce je schopen sám před sebou obhájit tento svůj hrůzný čin jen tím, že nadále „spočívá“ v mezích sféry **univerzálních** etických hodnot ; bez ohledu na bolest, již si tak způsobí, navzdory tíživým pocitům osobní ztráty a výčitkám svědomí se opírá o jistotu, že se ve svém jednání de facto podřizuje nárokům všeobecně uznávaných mravních principů / záměrů obec. blaha, s nimiž se může ztotožnit a jež mají prioritu před ostatními mravními hledisky

- je v nelehké situaci, ale může oprávněně očekávat sympatie a úctu svého okolí – „tragický hrdina se vzdává jistého ve prospěch čehosi ještě jistějšího a oko pozorovatele jej sleduje s důvěrou“
- „může se asoň těšit z bezpečného prostoru obec. hodnot“ a čerpat sílu z vědomí, že své činy může obhájit zásadami, kt. všichni, včetně jeho obětí, budou ochotni uznat a pochopit

x

- **Abraham** – „rytíř víry“ – jiná situace – tragický hrdina nepřestává považovat etično za svůj cíl (TELOS)
- ale Ab. nenávratně hranice etična překročil, protože si vytkl TELOS **vyššího řádu** vymykající se mezím etic. zákonů a „ve vztahu k němu **platnost etic. hodnot suspendoval**“.
- „rezignace na platnost univerzálních hodnot“ přivádí Abrahamovi situaci extrémní krize, kt. je nesrovnatelně bezvýhodnější než dilema tragického hrdiny
- ocitá se v naprosté izolaci a osamocení, nemůže se ospravedlnit před druhými za svůj čin, kt. se nutně v racion. rovině myšlení a jednání jeví odporný / vysloveně absurdní
- Ab. sám sebe jako výlučný individuální subjekt situoval do „**absolutního vztahu k absolutnu**“
- jediné možné ospravedlnění jeho činu – poukázat k Božímu příkazu, kt. je určen výhradně jemu a jehož obsah takový, že nemůže doufat, že se mu podaří obhájit smysl svého jednání argumenty přijatel. pro ostat. členy lids. rodu
- běžnými normami považovatelný za duševně chorého / pokrytce
- ve svém úkolu je absolutně podřízen Bohu, nemůže se tedy ani z vlastního hlediska chtít ospravedlnit morálně, protože Bůh přesahuje doménu ET hodnot postižitelných diskurzivně – Boží příkaz musí být splněn bez ohledu na veškerá případná pokušení zachovat se jinak
- Ab. odolal pokušením a obstál ve zkoušce víry – byl připraven zodpovědět si až do konce hrůzné důsledky svého paradoxního závazku → v tom třeba vidět jeho „mravní velikost“

- PG : SK's závěry ale nedokazují, byť jsou psychologicky působivé, nepotvrzují SK's **ústřední teleologickou tezi** :

Je možné „teleologicky“ suspendovat etično se zřetelem k nábožen. hodnotovým kritériím

- terč časté kritiky, dalším terčem tvrzení, že za jistých okolností lze resignovat na veškeré ET normy
- současníci SK to odmítali jako projev **morálního nihilismu**, „neospravedlnitelný žádnými rétorickými invokacemi
- nelze se dovolávat vnitřního přesvědčení zjevně založeného na akceptování „absurdna“ jako prostředku legitimizace morálně zavržených činů → tím by se takovouto relativizací hodnot zpochybnila všechny naše dosavadní hodnotící soudy, dokonce i ty, které jsme považovali až doteď za nevyvratitelné
- **Kant před SK** také zkoumal týž příklad - „je přinejmenším možné, že se v tomto případě jednalo o mylné přesvědčení“ – nemohl být od Boha / vyšší moci – to je jasná alternativa, jak ten příkaz hodnotit → neposlechnu jej
- zvláštní, že **SK** (podle stanovisek ze *Strachu*) by asi Kantovu názoru neoponoval, pokud je jedinec subjekt, jehož postoje založeny výlučně na ET principech → mjsí se řídit úsudky evidentními pro lids. rozum
- z jeho pozice je lidská existence ve své úplnosti nazírána jako „dokonale soběstačná sféra“, kterou ET principy zcela vyplňují a završují, a Bůh jako takový je tím redukován na „neviditelný vzdalující se bod“
- lidé v tomto kontextu mohou používat nábožen. výrazivo, hovoří o povinnosti milovat Boha a podřizovat se mu, ale neposti-hují tak nic víc než samozřejmé pravdy ;
- **SK** komentuje problém takto :

Pokud v této souvislosti . . . tvrdím, že je mou povinností milovat Boha, ve skutečnosti vyslovuji pouhou tautologii, pokud je zde „Bůh“ ve zcela abstraktním smyslu chápán jako cosi božského – tj. obecně, tj., povinnost.

- SK se dále opět vrací k ústřed. úvaze eseje : jedna věc je přiřknout prioritu etic. principům, něco zcela jiného ovšem představuje mínění, že veškerou realitu nábožen. života lze na tyto principy redukovat a že je možné postihnout esenciální obsah nábožen. dimenze pojmy bezvýhradně akceptovatelnými v měřítku lids. racionality ohraničené v čase
- **ET** je ve vztahu k **nábož.** rozměru pouze v „**relativním**“ postavení
- **SK** chtěl svou interpretaci Abrahámovy činu výslovně popřít privilegovaný status ETIČNA

- **ET** hledisko má jen relativní platnost – to ale ≠ že by nemělo vůbec žádnou !!
- morál. nároky mají opodstatnění, nelze na ně resignovat
- ale v náb. světle se jeví ET a jeho nároky v jiném světle, mají **jinou** podobu
- povinnosti jednat v souladu s mrav. normami je nadřazena prvotní odpovědnost vůči Bohu, kt. pojímán jako nekonečné / absolutní „jiné jsoucno“ přesahující sféru lids. rozumu a chápání :
„jedinec . . . určuje svůj vztah k obecně svým vztahem k absolutnu, nikoli svůj vztah k absolutnu svým vztahem k obecně.“
- *Strach* je vlastně obhajoba autentického náboženského postoje, jehož skuteč. obsah soudobí představitelé spekulativní FIL, hl. hegelíáni, vykládali deformovaně nebo logickou argumentací popírali
- **Abrahámovský postoj** zkrátka přisuzuje prioritu nábožen. hodnotám a jakákoli snaha vyjevovat „vnitřní pravdu“ náboženství způsobem ignorujícím / nedoceňujícím význam takového pohledu je nutně pochybená

- SK's *Strach* a další „ES“ díla ovšem nezmaneají jen akademickou kritiku – kontrastoval ostře ET a Náb. postoj, aby upozornil, že existují omezení, kdy do úvahy vzaty fundamentální aspekty subjektivní zkušenosti vymykající se působnosti ET principů
- Soudce v *Bud' – anebo* a kniha *Stadia* mluví občas už také tak – Soudce : čl. může být přesvědčen o vlastním výlučném poslání, kt. nelze uvést do souladu s kodexem společensky sankcionovaných povinností nebo se všeobecně přijímanými principy jednání ; hodnověrnost takového přesvědčení je však nutně vždy problematická a Soudce to nezakrývá, je to obtížné, tato cesta :

Musí pochopit, že mu nikdo neporozumí, a mít tolik síly, aby se vyrovnal s tím, že lidská řeč pro něho má jen kletby, a lidské srdce jen tolik soucitu s jeho utrpením, že pro něho má jen rozsudek : vinen

- v rovině nábožen. víry (*Strach*) konečně v plném rozsahu artikulována závažnost problémů v dřívějších spisech jen naznačených
- význam morál. nároků jako takových není popírán, ale nadále je pro SK neúnosné vycházet z absolutní nadřazenosti ET principů a jejich dominantní psoatevní překonává náhledem výslovně zpochybňujícím soběstačnost morálky pojímané jako společensky zavedená a všeobecně přijímaná instituce
- nelze jen tak odbýt, když si člověk uvědomuje „výjimečné“ poslání, že je to pocit, pouhá nálada atd.
- Abrahám to ukázal – chtěl vyhovět Bohu, vzepřel se diktátu konvenční morálky, věřil dokonce, že jeho syn mu bude nějakou formou „vrácen“ Bohem zpět
- racionalis. výhrady, že se mohl mýlit ve svém přesvědčení prý jen potvrzují ojediněle ryzí charakter jeho postoje
- víra se zde vymyká rámci konvenčních norem racionality a iracional. přesah nelze racionalis. měřítky hodnotit, naopak :
- **nábožen. přesvědčení** požaduje po člověku v takové situaci radikální čin nebo „skok“, v zásadní duchovní přerod, jehož podmínkou je odpovědnost vůči čemusi, co je objektivně nejisté a krajně paradoxní

- SK vyzývá tedy k návratu k k novozákonnímu étosu nábožen. víry

- je třeba se nyní zaměřit na ta díla, kt. SK neoznačuje jako „estetická“, ale jako „filosofická“
- SK chtěl prezentacemi růz. způsobů existence vyvést čtenáře z falešné představy, že jsou křesťany v pravém smyslu tohoto slova
- tito lidé žijí v zajetí „estetických nebo v nejlepším případě ES-ET kategorií“ → nejsou schopni uvědomit si, v jaké míře podléhají iluzivnímu vidění či sebeklamu, jímž totálně pohlceni
- snad se podaří se k nim přiblížit „po jejich způsobu“ a v určité fázi s nimi **souznít** → pak šance, že prohlédnou sebeklam

Gardinerovo hodnocení „estetických spisů“

- PG : samozřejmě, že SK's dílo při zpětném pohledu není jen „nepřímé“, ale i poněkud vykonstruované, výrazně autobiografické a má obsesivní zaujetí nepříznivým vývojem vztahu k Regině Olsenové
- také pokud jde o SK's výhrady proti ES, iluze, kt. SK připisuje jeho nositelům, se vztahují spíše k fatalistické / kolketivistické mytizaci existenciální situace > ke konkrét. projevům neautentického poměru k nábožen. víře, kt. vyčítá SK soudobému pseudokřesťanství – je tu naněvýš nepřímá spojitost
- možná ale, že SK neměl na mysli nic víc než to, že estét má sklon vidět křesťanství čistě akademicky jako životní názor, který – obdobně jako i všechny ostatní věci – nevyžaduje z jeho strany žádnou vážnou osobní účast ; vnímá je pouze jako zajímavý předmět odtahité kontemplace, ne jako výzvu k vlastnímu emocionál. vkladu a rozhodnému jednání
- do nábožen. postojů pronikají kategorie myšlení, kt. příslušejí spíše do ET > do ES úrovně

5. Pravda a subjektivita

spisy

Filosofické drobtý

Uzavírající nevědecký dodatek

- **rozdíly** oproti „estetickým spisům“ - SK už uveden jako editor, pseudonym Johannes Climacus (oba spisy)
 - už neukazuje nepřímou omezení ET posotje vůči nábožen. postoji
 - zde už (uvedl se jako editor) vyjad řuje svá **vlastní** stanoviska
 - téma : neporozumění mezi spekulativní Fil a náboženstvím / nikoli r už. psychol. a sociál. postoje zhoubné pro duchovní klima doby/
- terčem SK's kritiky hlavně **Hegel** a jeho žáci
- čerpá z **Hamanna**, ale hlavně z **Lessinga**
- SK soustředěn hl. na problém víry ve specificky křesťanském smyslu, nejen na aspekty Abrahámových křesťan. dilemat

Lessing – esej O důkazu ducha a síly

- SK se s ním poprvé seznámil v Straussově (D.F.S. – mladoheg.) knize *Křesťanská víra*
- nechal se inspirovat Less's myšlenkami (výslovně to uvádí) při psaní *Fil.drobtů* i *Dodatku*
- **Less's zákl. otázka** – postavení křesťanství jako náboženství, kt. odvozuje svou legitimitu z určitých historických událostí

- jak možné založit ústřední článek náboženské víry včetně postulátu Kristus = syn Boží, na pouhých domnělých historických faktech?
- měla by být přece podrobena verifikaci, ale i pak (empiricky podložené skutečnosti) by šlo jen o vysoký stupeň pravděpodobnosti – svědectví z dávné historie, jakoli přesvědčivě doložená, nemohou mít tutéž míru věrohodnosti jako informace z první ruky / dobrozdání očitých svědků o událostech, kt se odehrávají v neaktuál. současnosti
- další spor – jakou interpretaci konkrét. histor. událostí zvolit, abychom schopni obhájit postuláty charakteru transcendentního dogmatu? = jak dodat legitimitu přechodu od souboru údajně empiricky podlož. postulátů → k soustavě tvrzení zcela odlišného řádu?

Jestliže z historického hlediska nemám žádné námitky proti tvrzení, že Kristus vrátil život mrtvému člověku; musím proto přijmout jako pravdivé dogma, že Bůh měl Syna, který je téže podstaty s Otcem? Proč bych jen proto, že nedokážu vznést jakkoukoli zásadní námitku vůči dokazatelnosti první teze, měl věřit něčemu, s čím se nesrovnává můj rozum?

- Less. vlastní vztah ke křesť. nevysvětlil prý nikdy zcela jednoznačně, ale prý se nakonec ztotožnil s „demytologizovaným“ pojetím křesťanských idejí vykládaných v první řadě jako **etické pravdy**, kt. lze uchopit pouze **racionálně**
- takové etic. pravdy – obecné a nadčasové platnosti, nemohou vycházet / být odvozovány z postulátů čistě nahodilého statusu
- histor. faktory jsou zde tedy jen prostředek ilustrující autonomní morální obsahy a jako forma časového vyjádření těchto obsahů
- Less: náboženství není pravdivé, protože je vyučovali „evangelisté a apoštolové“, ale naopak, ti je kázali, protože je pravdivé
- historické zjevení pravdy „lidskému rodu nepřináší nic, co by lidský rozum nebyl schopen objevit sám o sobě“
- **SK** - zásadní Less's přínos v tom, že přesně postihl povahu dilematu, s nímž byl konfrontován
- dogmata křesť. ortodoxie neslučitelná s racionalis. přístupem → není možno je vyvrátit / ani potvrdit jejich platnost argumenty z historických svědectví (stejně verifikovatelných problematicky)

- toto je hlavní SK's myšlenka v obou spisech : je třeba rozhodnout se k **duchovnímu skoku** do jiné dimenze, domény či řádu / zavrhnout věroučná dogmata a dát přednost alternativě lids. rozumu a racionality : tertium non datur

- SK polemizuje hlavně s tvrzením, že křesťanství = doktrína, již lze obhajovat objektivistickými argumenty, ať už z pozice spekulativního myšlení nebo poukazováním k historickým faktům

Rozum a víra

- expozice FD poněkud excentrická, myšlenková linie má zlomy a porušení návaznosti, občas matoucí
- hned v úvodu **hl. téma** = dva odlišné náhledy na problém, jakým způsobem se lze učit pravdě
- hl. jde o povahu a postavení **nábožen. pravdy** a o cesty, jak ji poznávat
- dvě zásadně protikladné odpovědi na svou otázku :

1. Platónova teorie „rozvzpomínání“ (dialog *Menón*) – je nemožné pravdu poznat – v našem vědomí musíme jen oživit cosi, co je tam latentně přítomno- učitel má žáka vést k rozvzpomínání se na pravdy, kt. jsou mu implicitně dány

- SK : pravda není člověku zprostředkována zvnějšku, ale je přítomna v jeho nitru
- učitel tak prý je nahodilý

- **SK** : toto pojetí rozšířeno silně ve spekulativní FIL a mezi idealist. filosofy, v racionalismu (Hegel atd.)
- SK přesvědčen, že teoretické myslitele tohoto typu spojuje hluboce zakořeněná víra v lids. rozum jako jediný zdroj absolutní / esenciální pravdy

2. stanovisko křesťanství - zcela protichůdná východiska – člověku není implicitně dána absolutní pravda, již by bylo možné „pomoci na svět“ / aktivovat návodnými impulzy FIL. rozpravy

- lids. subjekt existuje ve vnějším poměru k čemuś, co jej přesahuje, vůči čemu se vztahuje čl. jako cizí bytí
- (jedinec) „musí být charakterizován jako (ocitající se) „vně Pravdy, nemíří k Pravdě jako nově obrácený věřící, ale naopak se jí vzdaluje“
- oddělenost jedince není pouhou náhodou / dočasnou nezpůsobilostí, jedná se o stav věcí, za nějž nese on sám zásadní odpovědnost a který lze charak. jako setrávání „ve hříchu“
- jedinec se neocitá pouze „vně Pravdy“, ale fakticky je vůči ní „polemický“
- z toho plynou **dvě věci** :

1. pravda, protože není člověku předem dána, může být zprostředkována pouze zvnějšku
2. čl. sám by musel projít vnitřním duchovním přerodem, aby byl schopen pravdu rozpoznat, protože mu v tom jinak zabrání jeho vlastní hříchem dotčená podstata a slepota, k níž se dobrovolně odsoudil

- učitelem, kt. přivede svého žáka k pravdě a navodí stav, jenž je zásadním předpokladem, aby dokázal pravdu uchopit, ne může být jiný čl. , ale je jím pouze Bůh

Způsob sdělení pravdy

- způsob jejího sdělení nemůže ale vzbuzovat pocity strachu / submisivní postoje → nebylo by to dobrovolné přijetí pravdy, svobodná volba, ale ovlivněno vnějšími faktory (strachem atd.)
- pravdu má ozřejmovat člověku rovnocenný partner → Bůh se mu tedy musí zjevit v lidské podobě (to je vlastně **křesťan. koncepce inkarnace**)

Koncepce inkarnace je „absolutním paradoxem“ – máme si představit, že věčné vstupuje do sféry časové a přijímá limitovanost, jež je vlastní existenci ohraničené v čase – nepředstavitelné rozumem

- ale je to legitimní předmět víry – viz **Lessing** : víra a rozum nelze smířit, jeden z obou principů musí jít stranou

- SK : víra se projevuje právě v okamžiku, kdy člověk na kategorie rozumu rezignuje a odhodlá se uskutečnit **duchovní „skok“**, kt. je v souladu s výjimečnými nároky duchov. učitele – ale skok nelze učinit bez přispění učitele

- **podmínka** (*Betingelse*) – předpoklad změny – věřící bez působení Boží milosti není schopen transformace vlastní osobnosti
- jinak by plynulo, že čl. je sám schopen se dobrat pravdy svými poznávacími hříšnými schopnostmi a to SK popíral
- **moment inkarnace a moment víry – oba jsou zázraky, druhý je korelát prvního**
- SK : vše, co platí o Paradoxu, platí také víře

- SK nechtěl křes. učení bránit / obhajovat, ale upozornit na jeho skutečný obsah
- bere na vědomí vážnost racionalis. potíží s pochopením fenoménu víry, ale zároveň vidí, že intelekt se chce vymanit ze svých hranic někam, kam už nedosahují jeho schopnosti
- rac. filosofové dělají z nadpřirozených věcí něco triviálního a přirozeného (např. viz důkazy Boha, hl. platónského typu)
- také domnělá prkaznost dochovaných histor. svědectví nemůže skončit než nezdarem

- PG : SK vlastně opakuje **Kantovy** (a Humovy) **námítky proti důkazům exis. Boha**
- rozum nemůže prokázat existenci čehokoli, omezuje se jen na operace s idejemi a pojmy → ontologický důkaz atd. nepřesvědčivý
- SK : „neprokazují nic . . . , pouze rozvíjím určení pojmu“
- pojmovou / ideální „esenci“ Boha je třeba jasně odlišit od jeho „**skuteč. existence**“ – a o tu jde
- ani z projevů domnělého působení Boha ve světě nemáme důkaz jeho exis. (už vycházíme dopředu z „ideální interpretace“ daných projevů)

- **skeptické výhrady** vůči myšlekovým tendencím, kt. tradičně obhajují představitelé přírodní teologie, SK považuje za velmi **opodstatněné**
- rozum je schopen postihnout pouze pojmové nebo tautologické pravdy při zkoumání otázek exis. Boha
- vždy se vychází z něj. základ. axiomů, skrytě postulovaných předem → rozum je naprosto bezcenný pro dokázání exis. Boha
- **historický přístup**, ač si SK je vědom, že ukazuje aspoň dějinný aspekt významu křesťanství (Bůh v čase = Kristus), přesto :

- historické jevy nepodléhají nutnosti, ale jsou nahodilé
- filosofové (Hegel) vytvářejí systematické teoret. konstrukce a neoprávněně chtějí směřovat histor. kategorie s kategoriemi logickými / metafyzickými → pak v historii nutnost, ale pojmová - omyl (SK)

- histor. přístup je nahodilý, není tu ta míra průkaznosti jako u pojmově prokazatelných racionál. pravd
- není tu ani tolik věrohodnosti, jako u výroků o naší bezprostřední zkušenosti
- pozitivismus se také může a mylí (viz smyslové klamy)

- jak přistoupit k tvrzení histor. osob – jeho obsahu – a nemožnosti jej logicky dokázat ? → **Vírou**
- chápána spíše jako projev vůle, než akt racion. dedukce, je to spíše „vnitřní rozhodnutí“, volní akt vylučující pochybnost
- **hrozí příklon** k nepravdivému vidění skutečnosti – není to poznání v striktním slova smyslu
- přesto ale SK považuje za legitim. přepisovat výroky týkající se empirických faktů (včetně histor. skutečností) různou mírou pravděpodobnosti
- **máme o těchto skutečnostech aspoň přibližnou představu → vede ke 3. (centrální) SK's tezi**

Třetí teze - je zásadně důležité rozlišovat mezi vírou v „přímém / běžném slova smyslu“ (relevantním pro běžná historická tvrzení) – a přesvědčením / vírou v „eminentním slova smyslu“

- ta druhá víra souvisí s „paradoxními“ historickými postuláty křesťanství

- **víru v přímém slova smyslu** nelze racionálně ověřit, ale tak jak tak utváří naše obvyklé postoje ke světu a představuje na-
prsto přirozený rozměr lids. vědomí
 - **víra v „eminentním“ slova smyslu** po nás naopak žádá, abychom přijali krajně paradoxní skutečnosti, kt. se rozumu jeví
jako zavrženíhodné, jsou racionálně neuchopitelné
 - = není prostě možné říci, že věčné a nadčasové začalo existovat v čase – to je paradoxní (a právě proto božské)
 - nehledat zde žádnou pravděpodobnost, - pro ty věřící tenkrát to byla realita stejně jako dnes pro nás, - ale jen jako „**příleži-
tost**“ k víře → **všichni věřící jsou si ve víře rovni** – nikdo nemá víc / méně jistoty, že křesť. je pravdivé atd. (není žádný
učedník (Krista) z druhé ruky)
 - ovšem musí nastat vnitřní přerod, **duchovní obroda** a **skok** do neznáma bez opory racionality – **pouze díky Boží milosti**
 - z toho taky jasné, že žádná pozice v čase před vírou není privilegovaná
 - pro SK víra není otázkou přesvědčivějších důkazů / lepších podmínek pro participaci na historických událostech – rodí se
jen přispěním vyšší, zázračné moci
 - existuje **paralela** v tomto bodě k **Humovi** (Zkoumání lidského rozumu) ?
 - ovšem Hume interpretuje vše psychologicky (zvyk, konvence) x **SK** – jsou projevem **volních** aktů
 - ovšem SK's distinkce víry (výše) je hodně blízká Humovi
 - SK vskutku při četbě Hamanna narazil na pasáž z Huma a uvádí to ve svých denících
 - SK byl zapůsoben tím, jak Hamann všude klade důraz na GLAUBE – víru jako nezprostředkovaný a božsky inspirovaný dar
duchovní vize
 - Hamann : Humův přínos = prakticky diskreditoval veškeré pokusy obhajovat z pozic racionalismu / tzv. zdravého rozumu
racionálně neprokazatelná tvrzení, kt. se vymykají kompetenci abstraktního / zobecňujícího rozumu
 - **SK** plně podporuje Hamannovy skeptické námitky – humovskými viděnými náboženství je absurdní, ale to právě jej dokazuje
 - **Hamann** : „lži a romance musejí znít pravděpodobně, stejně tak hypotézy a bajky, ale pravda a základní doktrína naší víry
nikoli“ : víra představuje „sféru samu pro sebe“ – SK také se neustále zvětšoval důraz na **Lessingův** duchovní skok
 - **proti Hegelovi** zaútočí kriticky SK až v Nevědeckém dodatku
-

Iluze hegelianství

/ spis Nevědecký dodatek /

- **Hegel** - lidský rozum je schopen odhalit skutečnost v její úplnosti
- neobhazuje tradiční křesťan. dogmata, ale chce **správně interpretovat** jejich latentní obsah
- **SK** – to vedlo k transformaci těchto dogmat, zbavena totiž svého esenciálního obsahu a distinktivní rysy křes. učení pojmány
shovívavě jako nepodstatné, postradatelné prvky nezralého světonázoru, kt. má být vývojem FIL v konečné fázi překonán
- **SK** – můžeme dávat přednost pohanství > křes. (to je svobodná volba), ale nemůžeme říkat, že pohanství = nejvyšší vývojový
stupeň v rámci křes. (křivdíme pak obojímu)
- spekulativní učení (od Hegela) si přivlastnilo kompletní křes. terminologii (Hegel – Bůh = absolutní duch, jeho FIL = teodicea)
- **Hegel** rozhodně není teista, ortodoxní ani jiný, *Geist* není něco nezávislého na lidstvu, - Hegel popírá existenci nadmyslové
sféry „onoho světa“ – duchovní princip se realizuje ve světě **lidských bytostí** a může dojít k poznání své skuteč. povahy je-
nom skrzevá lidské vědomí (Bůh je Bohem v té míře, do jaké dokáže poznat sebe sama, a to může jen skrze čl.)
- Heg's interpretace náboženství zásadně deformuje skutečný smysl křesť. myšlenek
- SK však chce prokázat, že **vůbec celá** Heg's **metafyzika** jako celek v zásadě nevyhovuje a nelze ji žádnými dílčími revizemi
dokonalit (nedostatečná je už ve svých teoret. základech)
- SK podnícen ke kritice Hegela částečně Feuerbachem, částečně **Adolfem Trendelenburgem** (1802 – 1872), aristotelikem a
logikem pronikavého intelektu
- SK's kritika Hegela = rozvláčné a ironické komentáře k jednotlivým ústředním axiomům H's učení – není systemat. rozbo-
rem jednotlivých Heg's tvrzení a hypotéz
- Hegelova metafyzika podle SK = důmyslný „yšlenkový experiment“ a obdivuhodný výkon ducha od autora
- zásadní problém jsou však Heg's **ontologické závěry**
- SK **kritizuje** pomatený Heg's postulát, že myšlení logicky předchází existenci (tj. myslícímu jedinci)
- Hegel zavedl „zatemňovací „**třetí médium**“ - čisté myšlení – zatímco abstraktní myšlení má zdroj v empirické realitě, čisté
myšlení nepodléhá světs. vazbám a je všezahrnujícím elementem a lze s ním vysvětlit všechny formy existence → to vedlo
k absolutní identitě subjektu a objektu, a lidských a božských atributů
- **SK** – čisté myšlení je Hegelův **výplod fantazie** (v doslovném smyslu slova)
- pojmy mají u Hegela svébytnou jsoucnost, zatímco ve skutečnosti jsou produktem lids. myšlení v interakci se světem →
myšlení zcela opustilo existenci a našlo si jakýsi šestý kontinent, kde si absolutně vystačí samo o sobě

- **Hegel** - zbavil svůj systém prý nutnosti vycházet z konkrétních předpokladů tím, že jej uvedl nejabstraktnějším ze všech pojmů, pojmem čistého neboli nerozlišeného „bytí“ – z tohoto principu vzešel dialektický proces, v jehož průběhu byly pojmy stojící vůči sobě prvotně v opozici postupně uváděny do souladu nebo se staly předmětem syntézy na vývojově vyšším stupni
- bytí nejprve iniciovalo vznik své antiteze, již představuje nic, a tyto dva protikladné pojmy byly následně „smiřovány“ zprostředkujícím pojmem dění
- SK : teoreticky předpokládané přecházení jednoho pojmu v druhý **se nemá zaměňovat** se skuteč. změnami v reálném světě
- Hegel také opomíjí, že veškerým abstraktním pojmům, i k těm, o nichž se usuzuje, že naprosto postrádají jakýkoli určitý obsah, musí dospět empirický subjekt – zde sám spekul. filosof zodpovědný za systém, jehož je tvůrce, a v jiných, méně duchovních souvislostech se vysmrká nebo pobírá svou profesorskou mzdu
- jde tu o záměnu konkrétního lids. subjektu, který chiméricky zaměněn za stínohru neurčitě všeobecného subjektu metafyz. idealismu
- lids. subjekt je u Heg. = pouhý projev a vědomím obdařený nástroj „absolutního“ rozumu, kt. jej přesahuje
- **mladohegelovci** sdílejí tuto kritiku s SK, ale věřili, že lze Hegelův ontologický systém transformovat tak, že by šel interpretovat formou, kt. nabízí hluboké průhledy do podstaty vztahu člověka k sobě samému a ke světu, v němž žije
- ochotni akceptovat Hegelovo učení o náboženství jako správné, pokud bylo převedeno do adekvátním způsobem „očistěného“ antropologického idiomu
- SK **ostře kontrastuje** (aspoň v Uzavíracím dodatku)
- mladohegelovci mu potvrzují, že „spekulativní interpretace“ náboženství zcela **deformuje** obsah křes. učení (viz Feuerbach)
- mladoheg. jsou zásadně pomýlení, principiálně i z hlediska praxe, Hegelovu filosofii nelze vidět izolovaně od jejích východisek
- je nesprávná svým **deterministickým pojetím minulosti**
- **SK** – ne, historické události mají **nahodilý** charakter, lids. subjekty jsou svobodné
- Hegel prý vlastně vyzdvihuje typy histor. společností jako kategorie vývoje rozumu (ducha- ideje) – **jedinec** pak nesmírně **uměněn**, jen reprezentuje, objektivuje étos dané doby / typu společnosti
- H's teorie vede ke ztrátě vlastní subjektivity, k vyhýbání se osobní odpovědnosti atd. → klima duchovní frustrace
- SK prudce protestuje proti H's snaze vidět oblast ETIČNA jako objektivní – naopak má být subjektivní, jedinec – jeho etično se mělo podřítit obecným, veřejným normám, nalezením svého místa ve společen. řádu – **Hegelova substanciální svoboda** = jedinec si uvědomuje sebe sama, nachází seberealizaci v souladu s univerzálními hodnotami
- zvláštní, připomíná to totiž právě SK's koncepci ET – ale SK říká, že H. desinterpretuje skuteč. obsah ET !!!
- **SK** opakovaně zdůrazňuje, že předmětem ET je individuální subjekt a jeho nejvnitřnější já : „jediným etic. zájmem jedince je zájem o jeho vlastní realitu.“
- snaha objektivizovat ET hodnoty je pomýlená
- ET se v prvé řadě týká „vnitřního ducha“ individuál. člověka – nesmí být nikdy chápáno objektivisticky
- **jak si vysvětlit** toto SK's stanovisko ? – PG : musíme připustit, že SK se zde liší (v koncepci ET) od interpretace dané kategorie v jiných kontextech, kde zas eusiluje o kontrast mezi ET – Náb.hodnotami
- zde tedy spíše zdůrazňuje **styčné body** mezi oběma sférami, ne rozdíly
- také Soudcův pohled na etic. problematiku v Bud' – anebo někdy velmi ambivalentní
- v Uzavíracím dodatku je prostě silnější tendence k **individualismu** – jak pro ET, tak i TEOL. otázky

Subjektivní hledisko

- objektivismus v ET **není** pro SK možný (tj. žádná ne-hegelovská alternativa neexistuje)
- SK – křesťanství se vzpírá „jakékoli formě objektivit“, rozhodujícím faktorem je pouze subjektivní přijímání víry
- **kritéria pravdivosti** ideje subjektivity - víra spočívá v subjektivitě a představuje nejvyšší vášeň, pouze příklonem k subjektivitě lze uchopit a osvojit si pravý smysl křes. učení způsobem, kt. je činí pro věřícího autentickou realitou
- subjektivita – termín, kt. SK užívá v mnoha smyslech, kritizován, - formovalo ten termín totiž více hledisek
- existuje hluboká **propast** mezi stanoviskem subjektu a stanoviskem pozorovatele
- neangažované hledisko pozorování a objektivního zkoumání x angažovaný / zúčastněný postoj aktivity a praktické volby (je to distinkce jako u Kanta – poznání - etika)
- u něk. vědních disciplín je metoda objektiv. zkoumání **naprosto legitimní** (historie, přírodní vědy)
- jinde ne, lidský subjekt ztrácí ze zřetele pojetí sebe sama jako centra, z něhož vychází jednání a akt volby
- tak tomu bylo u spekulativ. idealismu (**Hegel**) / u vědec. forem materialismu (prý např. **Spinoza**, něk. francouz. osvícenci)
- obě stanoviska zkreslují, neúnosně znejasňují východisko zásadního významu pro čl. - = sebepojetí subjektu jako aktivní bytosti, reflektující sebe sama, bytosti prožívající výlučný, individuální život, v němž musí individuálně volit určité možnosti
- při vyrovnávání se s problémy je pro SK **volba přednější** než neosobní teoretická „objektivizující“ **analýza** – nelze tu najít žádný archimédovský pevný bod :

FIL má plnou pravdu, když tvrdí, že životu lze porozumět pouze při pohledu nazpět. Zapomíná však přitom na jinou tezi, a sice že život musí být prožíván směrem kupředu.

- není možné všechno, včetně sebe sama a svých činů, nazírat pouze z pozice pozorování nebo odtažené explikace
- urč. projevy **ES** postojů sice mohou chápat svou povahu jako nezměnitelnou a přistupovat tak i k druhým lidem / se identifikovat s danou konkrétní rolí / dokonce (u něk. **ET** hodnot) jsou lidé přesvědčeni, že jsou povinni řídit se ve svém životě společensky sankcionovanými pravidly a povinnostmi
- všechny takové koncepce jsou však **sebeklamné**
- SK svým kritickým postojem anticipoval reflexi neautentic. bytí a *mauvaise foi* pozdější existencialistické literatury
- **J.-P. Sartre** konstatoval, že východiskem vlastní fil. metody učinil subjektivitu jednotlivce, také hájí nezastupitelný význam subjektivity a zdůrazňuje, že z odpovědnosti za to, čím jsme nebo co jsme učinili, se není možné vyvázat tím, že se budeme odvolávat na jakési domněle objektivní determinující faktory
- **SK** se ovšem zabýval aké řešením **dalších závažných otázek**
- SK totiž prohlašuje, že subj. hledisko je **jedinou cestou ke správnému pochopení ET i Náb. rozměru**
- subj. perspektiva je absolutně privilegovaná
- něk. názory SK's pozice velmi **nejednoznačné**
- v centru SK's pozornosti ovšem člověk, kt. se vyděluje z přírody jako subjekt, jenž určuje sebe sama, zodpovídá za své jednání a aktivně se podílí na „existenciálním procesu“
- **ústřední** je skutečnost, že čl. by měl svůj život žít s neustálým zřetelem ke svrchovanému charakteru hodnoty a osudu své osobní existence → veškerá další hlediska (+ ta vztahující se k objektivním poznatkům / výsledkům teoretic. bádání) pozbývají v této souvislosti váhu a v konečné instanci je lze považovat za **irelevantní a nepodstatná**
- SK zdůrazňuje „**niternost**“, kt. je integrální součástí jeho pojetí subjektivity
- nejde o introspektivní reflexi psychic. stavů subjektu (ta je pouhou neangažovanou kontemplací → stanovisko nezaujatého pozorovatele → objektivita)
- **niternost** (SK) = manifestuje se vnitřním zaujetím a opravdovostí, s níž přijímány nároky křesť. víry
- čl. dává najevo obsah svého niterného přesvědčení v podobě předsevzetí, kt. přijímá, upřímností vlastního ztotožnění s nimi a měrou, v níž tato předsevzetí ovlivňují jeho přístup k situacím, s nimiž se v životě střetává
- **jedinečnost lids. ducha** (*Dovětek*) a pohnutek individuál. svědomí je v kontrastu se sociál. **konformismem** a povinností řídit se vlastním nejvnitřnějším individuál. přesvědčením nadřazena jakýmkoli vykalkulovaným FIL konstrukcím / pseudohistorizujícím pohledům
- **víra** (jako ET) předpokládá niternost jako základ. podmínku, měla by být spojována s **konáním** > s kognitivním myšlením
- k víře nelze přistupovat s chladným přitakáním jako k $1 + 1 = 2$ nebo vědec. hypotéze
- vyžaduje vášnivou a odhodlanou účast celé osobnosti a právě **prvek osobní participace** je nejdůležitěj. kritériem
- nelze se jen ztotožnit s věroučnými tezemi, věřící musí také přijmout odpovídající život. způsob
- PG : to je nejen SK's postavení, ale **sporné** je, že by tento postoj měl být **vším**
- nemělo by to být chápáno jako faktická pravda
- také **dnes** teologové někteří říkají, že nábožen. pravdy by se měly chápat spíše normativně, regulativně, ne jako doslovné pravdy o transcendentnu
- v *Dovětku* ustupuje do pozadí myšlenka o tom, že další částí autenticity víry je vnitřní transformace za přispění Boží milosti
- SK – subjektivita je zdrojem pravdy, pravdou

Pravda subjektivity

- co má **SK** přesně na mysli ? (obvykle lidé myslí přesný opak, tj pravda = objektivita)
- SK rozlišuje hlediska – z **objektivního** je pravda jako předmět, k němuž se subjekt (poznávající jedinec) vztahuje – jestliže se vztahuje k pravdě, pak je subjekt v pravdě
 - jestliže se po pravdě ptáme **subjektivně**, je reflektován subjektivně vztah jedince – pokud je „Jak“ tohoto vztahu v pravdě, pak je jedinec v pravdě, i přesto, že se takto vztahuje k nepravdě
- z toho plynou dva způsoby vymezování víry – objektivní akcent kladen na to, **co** se říká
 - subjektivní důraz na to, **jak** je daná věc řečena
- chová-li člověk v sobě „pravdivou představu“ Boha, ale modlí-li se k němu „v nepravdivém duchu“ → méně pravdy v jeho víře
- čl. se může modlit k pouhé **modle**, bůžkovi, **ale** „s celou vášní nekonečna“ → pak je „nejvíce pravdy“ právě na jeho straně
- pojem **pravé víry**, jak ukazuje SK, je nejednoznačný (objektivně něco x než subjektivně ve víře)
- věřit tedy znamená subjektivně, se vši vášní, zaujetím, plným nasazením
- je každý čl. , kt. v něco oddaně věří, subjektem spočívajícím v pravdě ? (nabízí se to říct)
- PG : to by byla omezená jistota → **také ateista (?)** by měl pravdu ve svém světónázoru, jemuž hluboce oddán

- → SK měl na mysli asi něco pozitivnějšího :

1. nejintenzivnějšího nábožen. prožitku docílí **pouze** čl., kt. s vnitřní opravdovostí **přijme** za své paradoxní postuláty křesťanského učení

2. právě **intenzita** emocionál. prožitku věřícího může být **zárukou** objektivn. pravdivosti nábož. tezí

- SK - /deník/ - **pokud** je u nábožen. víry dáno „**jak**“, je **zároveň** dáno i „**co**“

- zde máme niternost ve svém maximu, prokazující, že je objektivitou

- /Dodatek/ - SK nejprve zavrhuje pokusy dokazovat „systematicky“ **nesmrtelnost člověka** a poté naznačuje, že bychom se měli spíše obrátit k dimenzi subjektivity – „nesmrtelnost je nejvášnivějším zájmem subjektivity“ a „právě v tomto zájmu spočívá důkaz“

- PG : dalo by se vyložit, že intenzitou i poznáváme platnost věcného obsahu (víry)

- to je ovšem (PG) **sporné**, není jasné, jak dojít k pravdivému poznání, realitě toho, v co věříme / o co usilujeme takto

- jako by SK **neustále kolísal** mezi dvěma neslučitelnými stanovisky, aniž by se jednoznačně přiklonil k jednomu z nich

- PG : jde to vysvětlit, že SK se prostě **nezabývá** epistemologií křesť. víry, ale jde mu o explikaci zaměřenou na formulování koncepčních a fenomenologických důsledků víry

- náb. víra je pro něj prostě ve sféře osobní volby a zúčastněného postoje, v kontrastu k odtažitě reflexi a chladnému analytickému pohledu

- podstatou víry – ochota podstoupit osobní riziko, bezvýhradné a vášnivé odhodlání uvěřit v cosi, o čem zcela jasně víme, že to nelze jakkoli racionálně prokázat / objektivně zaručit

- if se k této cestě čl. rozhodne, **musí** zároveň pochopitelně **předpokládat**, že realita, kt. takto přijal, má určité **autentické jádro**

- stěží však vyvodit, že toto jádro se mu vírou stane čímsi definitivně objasněným – **nebylo by** tu pak to **riziko** !!!

- **další sporná teze** – víra je předmětem vůle - /opakovaně to říká v růz. spisech/ - velice kontroverzní, nese další problémy

- PG : je jisté možné rozhodnout se jednat tak, **jako kdybychom** byli přesvědčeni o pravdivosti daného tvrzení a otázku skutečné pravdivostní hodnoty – aspoň dočasně – ponechat otevřenou

- nebo **Pascal** – lze si představit, že vytrvalé praktikování daného jednání vede nakonec k tomu, že začneme naši tezi považovat za skutečnost, nejen za hypotézu

- další alternativa - (PG) : vědomě a bezprostředně se rozhodneme věřit něčemu tout court, bez ohledu na všechny důkazy, potvrzující pravdivost našich předpokladů – **dokonce** i tváří v tvář pádným faktům, jež nás přesvědčují o pravém opaku

- **SK** zjevně obhazuje právě tuto volbu – věřit v pravdivost něčeho, co je vnitřně kontradiktorní, paradoxní, co z racion. hlediska je naprosto zavrženíhodné, nepřijatelné

• Co mínil SK pojmem ABSURDNO ?

- **předmětem víry je „absurdno“**

- v knize FD je navíc **podmínka** (BETINGELSE) Boží milosti – také SK's pádný argument pro předchozí odrážku

- vnitřní transformace tohoto typu umožňuje čl. uvěřit ve skutečnost, jež se jeví z omezeného hlediska lids. racionality neuvěřitelné

- někt. filosofové odmítají možnost, že by SK zastával názor, že je smysluplný postulát : že člověk může věřit tomu, co zároveň nahlíží jako nutně / zjevně nepravdivé

- prý SK's koncepce absurdna implikuje pouze absenci racionál. jistot – ne věřit v něco, co rozum ukazuje jako vysloveně iracionální, evidentně odporující rozumu

- jiná interpretace - SK spatřoval paradoxnost inkarnace v tom, že je **v rozporu s naším cítěním spíše než s racionalitou** : Bůh se zjevil v podobě, kt. byla nepřiměřená a šokující, a byl vystaven pokořování a nedůstojným situacím, neodpovídajícím jeho božské podstatě / pasáže tomu = bezpochyby v Cvičení v křesťanství /

- PG : ovšem z Dodatku je vidět, že SK považoval paradox inkarnace za neskonale složitější otázku

- SK : ano, inkarnace jako fenomén z morál. a emocionálního hlediska překračuje veškeré meze, protože vyvrací tradiční etické představy / konvenční hodnotící hlediska

- PG – přesvědčivé také stanovisko, že SK chtěl rovněž akcentovat nepřijatelnost inkarnace pro lids. intelekt

- „**mučednictví víry**“ nazýval jistě ne náhodou „**ukřižováním rozumu**“

6. Svoboda a lidské „já“

- SK se ve snaze očistit pravý obsah křes. víry obrací ke kategorii jedinečného lids. subjektu, „**existujícímu jedinci**“

- velice **pozitivně** hodnotí **Sókrata**, byl prvním filosofem (ač pohanem), kt. zavedl tento klíčový pojem „s rozhodující dialektickou pádností“

- není (PG) jasné, jaké postavení přisuzoval SK existenci ze specificky křesťan. hlediska
- jaký je onen jedinec, vystavený situaci osamění a odpovědnosti v centru SK's univerza ?
- jaké nároky tohoto univerza a jak lze s nimi žít v souladu ?
- SK to řešil úvahami v Pojem úzkosti
Nemoc k smrti
- „psychologické spisy“
- časté narážky na teolog. termíny (nevinnost, hřích a vykoupení)
- mnohdy eliptické formy vyjadřování → nesnadno se jim rozumí, vysoce abstraktní formulace
- trochu **hegelovské** (jako ve Fenomenologii)
- **Hegel** – „nešťastné vědomí“ - jedna z etap v histor. vývoji člověka – jedinec reflektuje sebe sama jako vnitřně nejednotnou bytost, „kt. má dualistickou povahu“ a „je vnitřně rozpolcená“
- na jedné str. si uvědomuje sebe sama jako výlučnou existenci, omezenou v čase, situovanou ve světě zkušenosti, podléhající nestálosti časových změn ; na 2.str. jej pronásleduje představa, že součástí jeho bytí je „nadčasová“ / ideální esence, kt. existuje nezávisle na nahodilých momentech, negativně postihujících empirickou realitu
- tyto dva aspekty čl. není schopen jako protiklady harmonizovat a rozpor řeší nakonec identifikací s prvním aspektem a s nadčasovým atributem lids. bytí se pokouší vyrovnat tak, že jej chápe jako transcendentní „jinou“ / „cizí Bytost“, vůči níž je v opozici a s níž má v úmyslu dojít souladu
- toto pojetí situace je klamné, její skuteč. charakter má být osvětlen až v okamžiku, kdy se lids. duchu definitivně podaří překonat sebeodcizení pramenící ze setrvávání v nevyspělých formách života a vědomí a až tehdy, pokud čl. ve svém vývoji dospěje k takovému stupni, kdy bude respektovat skutečnost, že on sám i svět, v němž žije, jsou projevy nekonečné / absolutní racionál. podstaty, jejíž potenciality lze realizovat pouze prostřednictvím média – lids. subjektu omezeného v čase
- SK's názor naopak prostě vychází z **dualistického** pohledu **tradič.** TEISMU, nechce ho překonat
- zároveň ale **polarity z Hegela** vstoupily do SK's pojetí postavení a aspirací jedince v kontextu nábož. víry
- SK nejenže traktuje antitezi mezi konečným a věčným, lidským a božským jako zásadní z ontologického hlediska, ale tento protiklad konečkonců profiluje také jeho vidění lids. povahy a její fundamentál. orientace

Co je člověk ?

- v Dodatku se vyzdvihuje autenticky prožívaný postoj aktivity a volby
- v návaznosti SK definuje v „psychol. spisech“ strukturu osobnosti čl. z **dynamického a volního hlediska**
- čl. je „syntéza psychických a fyzických elementů“, těsné spojení duchovních a těles. rysů
- → patří zároveň s ostatním světem k typu entit, kt. se vyznačují konkrétními determinujícími atributy
- pokud ale vidíme čl. jen z této perspektivy, opomíjíme skutečnost, že je rovněž schopen transcendovat přirozené okolnosti a přirozené rysy své povahy a že je třeba jej chápat také jako **nositele „ducha“**
- spojeno s koncepcí „**ziskání**“ vlastního „**já**“ – východisko SK's obecně známé **kryptické** def. :

„Já je vztah, kt. vztahuje sebe k sobě samému.“

- co tím SK přesně míní ? – velmi diskutované

Úzkost (ANGST)

- SK's koncepce úzkosti měla zásadní vliv na EXISTENCIALISMUS
- PG : Bytí lids. osobností znamená existovat v rozměru, kterým není bytí, ale **stávání se něčím**, a čím se člověk stane, je výhradně věc jeho vlastní odpovědnosti, produkt jeho vůle, přestože (což je častý případ) se s touto skutečností není ochoten přímo konfrontovat a pokouší se ji sám před sebou zastírat
- v každém čl. kromě toho přítomné – ať už aktuálně / v latentní formě – napětí mezi náhledem na vlastní současnou situaci a vědomím alternativních možností existenciální realizace, kt. pro něj připadají v úvahu
- **SK** : „není jediný čl., kt. by ve skutečnosti alespoň trochu nezoufal, kt. by v nejzaší hloubi svého nitra nechoval skrytě neklid, vnitřní svár, disharmonii, **úzkost** z nějaké možnosti existence / **úzkost** ze sebe sama“
- tyto stavy se neomezují jen na určité etapy historie, **je iluzorní** se domnívat, že budou překonány a zcela eliminovány v okamžiku, kdy se lids. duchu v konečné fázi vývoje (podle Hegelovy „idylické“ formulace) svět stane „**domovem**“
- SK : tyto stavy naopak vypovídají cosi podstatného o naší vnitřní bytostné povaze a v té či oné podobě se promítají do osobní historie každého čl.
- jejich působení je permanentní, všeobecně rozšířené a zlobně ovlivňuje situaci lids. existence
- **co je podstatou** těchto prožitků existenciální tísněnosti a neklidu, na něž upozorňuje ?
- **SK** – jde o jisté „nepředmětné“ stavy lids. vědomí, jež lze zakoušet v rovině běžné zkušenosti
- je to složitý jev s dalekosáhlými spojitostmi, kt. pokrývá **široké spektrum různ. aspektů**, eg. zájem dětí o tajemné / zlověstné úkazy a v pozdějším věku prožívání neblahých předtuch souvisejících s probouzením sexuálního pudu
- vyvolalo to velkou odezvu mezi různě zaměřenými filsy
- jeden z těchto aspektů se týká **uvědomování si svobody**

- SK : úzkost v tom smyslu, o nějž mu jde, by neměla být zaměňována s běžnými emocemi, např. strachem
- **strach** (a běžné emoce) má určitý objekt a obvykle se zaměřuje na věci / jevy vnějšího světa
- **úzkost** (SK) naopak se vztahuje k „čemuś, co je ničím“ a představuje „skutečnost svobody jako možnost možností“
- **Sartre** (přímě se na SK odvolává) – prý jde o „úzkost (ANGOISSE) před sebou samým“
- nejde o to, co se stane mně jako pasivní oběti okolností (to běžný strach)
- stav úzkosti vyvěrá z mého uvědomování si sebe sama jako aktivního subjektu, jenž je schopen představovat si potenciální eventuality, reagovat na možnosti a zároveň nenachází žádné kritérium, kt. by jej z objektivních pozic přimělo k volbě jedné příslušné reakce na úkor druhé alternativy – jediným soudcem jsem zde já sám a co učiním, je ponecháno zcela na mém rozhodnutí
- **Sartre** ilustruje – př. člověka, jehož se zmocňuje zavrať - neobává se ani tolik nebezpečí, že by se mohl zřítit dolů do propasti, ale spíše myšlenky, že se může „vrhnout dolů“, pokud se pro tento čin rozhodne
- Sartrův příklad připomíná (ne náhodou) **příměr SK's** – existenciální úzkost = emoce, jež v čl. vyvolává pohled do zející propasti – **zavrať ze svobody**, pocit, kt. člověka zachvacuje, jestliže „svoboda hledí dolů na svou vlastní možnost a chápe se konečnosti, aby se měla čeho přidržet“
- **SK** : nutkavé pocity čl. jsou takové situace jako „sympatická antipatie“ a „antipatická sympatie“ – jedinec je popisován jako zmítaný protichůdnými impulzy, zároveň jej přitahuje i odpuzuje „úzkostná možnost (toho, že) může“
- **Sartre-existencialista** sice odpovídá SK, ale **Sk** jde především o **nábožen. rozměr** tohoto pojmu [úzkosti]
- pojem se poprvé objevuje v rámci SK's úvahy o **prvotním hříchu**
- Adam prezentován v bibli jako jedinec, kt. si zpočátku neuvědomuje rozdíl mezi dobrem a zlem ani vše, co z této polaritě plyne, ale **zákaz**, že nesmí jíst ovoce ze stromu poznání “v něm probouzí možnost svobody”
- **SK** – podobenství formou mýtu, jak dochází ve zkušenosti každého člověka k přerodu ze stavu “bezprostřednosti”, v němž si subjekt neuvědomuje sebe sama → ke schopnosti sebeurčení a sebereflexe
- nevinnost je stav, kdy “duch v člověku sní” : přestože zatím neví nic o tom, co by mohl v duchovním slova smyslu činit / čím by se mohl stát, znepokojuje jej neurčitá předtucha jeho vlastních potencialit jako svobodné bytosti nadané schopností utvářet sebe sama a svou budoucnost – “**toto je hluboké tajemství nevinnosti : je zároveň úzkostí**”
- jaké potenciality ? + jak čl. pozná jejich charakter ?
- **SK** : zpočátku jediným možným zdrojem takového poznání pouze zkušenost hříchu
- prvotní úzkost je podle něj určujícím předpokladem / “predispozicí” hříchu, nepředstavuje ale příčinu, kt. jej vyvolala
- tuto **příčinu** nelze vysvětlit žádnými deterministick. / vědeckými explikacemi, neboť každý čl. se prohřešuje “pouze skrze sebe samého”
- na 2.str. **ne správně** se domnívat, že možnost hříchu je vším, co stav existenciál. úzkosti předznamenává
- je také **skrytou předzvěstí** poznání skutečnosti, že čl. může využívat svých dispozic bytosti omezené v čase zcela odliš. způsobem a realizace jeho pravé identity jako výlučného individuálního subjektu záleží v tom, že se má vztahovat ne k časovým / pozemským věcem, odvádějícím ho od jeho skutečného cíle, ale **k věcným hodnotám**, k Bohu.
- pokud lids. existence pojmána v autentic. smyslu, je její formou “permanentní touha” hledající naplnění mimo sféru časovosti
- takového naplnění lze dojít jen tím, že z vlastní vůle akceptujeme vyšší moc, kt. přesahuje objektivn. poznání a racion. chápání ; “tím, že vztahuje sebe k sobě samému, a tím, že chce být sebou, spočívá já průhledně v moci, kt. je stvořila”
- **SK** : toto je “**definice víry**”
- úzkosti tak dána možnost transformace prostřednictvím “kvalitativního skoku”, kt. nás orientuje nikoli ke hříchu a k odcizení Bohu, ale k pravému opaku – “protikladem hříchu není ctnost, ale víra” – SK's postoj – “**zásadní kritérium křesťanství**” = přijetí objektivně nejistých předpokladů, kt. nelze racionálně zdůvodnit, ale jež jsou přesto, s přispěním Boží milosti, jedinou cestou ke spásě
- SK detailně a přesně analyzuje formy sebeklamy, kt. se čl. utěšuje, protože si z pýchy a vzdoru nechce uvědomit pravé příčiny svého zoufalství
- pýcha / absolutní vzdor odpovídají “průhlednému duchu ďábla” (v ďáblu není nic zatemňujícího, co by mohlo sloužit jako polehčující okolnost”
- potíže, s kt. se SK někdy potýká, problematické interpretace jeho tezí způsobeny také jeho tendencí operovat s klíčovými pojmy v nejrůzn. sémantickém rozsahu, aniž jasně definuje meze jejich užití
- zoufalství** - (ústřední význam knihy *Nemoc k smrti*) - někdy relativně úzký (v souladu s běžným územ)
 - častěji však označuje (ale i zde kolísají významy) téměř jakýkoli stav vylučující přítomnost víry
- na 2.str. nezapomínejme, že rámec jeho definic je náboženský !!!
- SK neproklamuje, ale mlčky předpokládá, že povaha člověka je uzpůsobena tak, že překonání stavu beznaděje a naplnění zákl. aspirací člověka jako jedince je možné pouze ztotožněním se s principy křesťan. učení